

Redukce problémového chování

Mgr. Kateřina Chrapková, BCBA

Brno 2021

Přehled témat

- Základní komponenty behaviorálního plánu pro redukci problémového chování
- Základní funkce chování
- Intervence založená na manipulaci s antecedentem
- Postupy využívající diferenciální posílení
- Postupy využívající vyhasínání
- Implementace krizových postupů dle protokolu

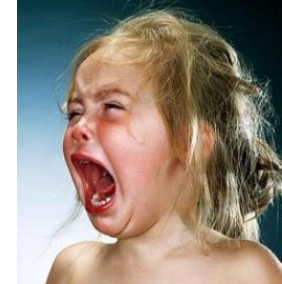
Tento tréninkový program vychází ze seznamu úloh RBT (RBT Task List 2nd edition) a je navrhnut tak, aby splňoval požadavky 40 hodinového tréninku nezbytného k certifikaci RBT. Tento program je poskytován nezávisle na BACB.

Copyright Kateřina Chrapková, 2021. Materiály slouží pouze pro účely výuky kurzu RBT.

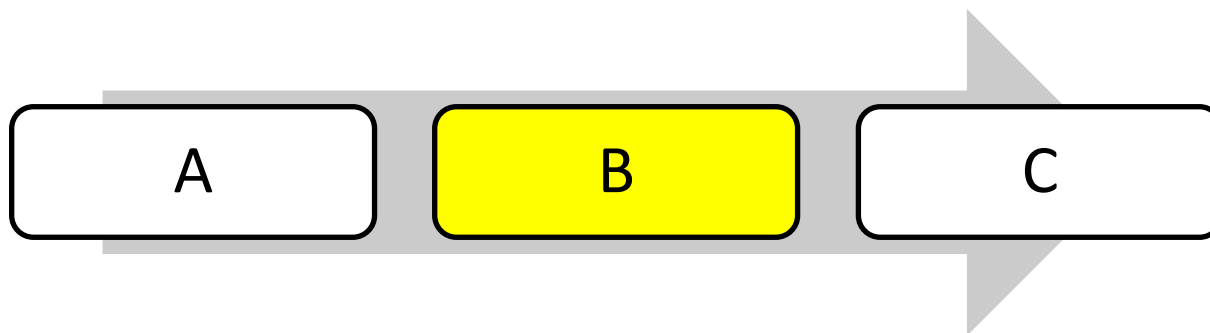
Základní komponenty behaviorálního plánu pro redukci problémového chování

- **Definice chování** (objektivní, jasná, kompletní)
 - pozorovatelné a měřitelné chování
- **Funkce chování** (hypotéza)
- **Proaktivní strategie** (manipulace s antecedentem)
- **Alternativní chování** (náhradní chování)
- **Reaktivní strategie** (manipulace s konsekventem)
- **Data**
 - výchozí data (baseline)
 - metoda měření - jaká data se budou zaznamenávat a jakým způsobem, např. frekvence, trvání, latence

Redukce problémového chování

- Žádoucí či nežádoucí chování je NAUČENÉ, proto může být zvýšeno nebo sníženo
- Při redukci problémového chování se nezabýváme topografií chování (jak chování vypadá), ale FUNKCÍ (proč se chování vyskytuje)
- **Identifikace FUNKCE chování je naprosto zásadní!**
- Při problémovém chování je potřeba sledovat to, co chování PŘEDCHÁZELO, a to co po chování NÁSLEDOVALO.

Při redukci PCH je nezbytná:

- analýza chování, odborné vedení (supervize BCBA)
- proškolený personál (pečující osoby)
- dbát na bezpečnost klienta a jeho okolí
- učit zároveň alternativní chování

Základní funkce chování

POZORNOST

ÚNIK/ ODDÁLENÍ POŽADAVKU

PŘÍSTUP K POSÍLENÍ

SENZORICKÁ STIMULACE

FUNKCE	CO ZPŮSOBUJE	KDY SE VYSKYTUJE
POZORNOST	Zajistí přístup k sociální interakci	Pokud student potřebuje sociální interakci, nudí se, je dlouho sám, apod.
ÚNIK/ ODDÁLENÍ POŽADAVKU	Odstraní nebo oddálí nepreferovanou aktivitu	Pokud je nepreferovaná aktivita nebo požadavek příliš těžký, jednoduchý, nudný, dlouhý, atd.
PŘÍSTUP K POSÍLENÍ	Zajistí přístup k preferované věci či aktivitě	Když student chce něco, co nemůže dostat nebo pokud věc či aktivitu může mít, ale žádá si o ni nevhodně (může být způsobeno omezenou komunikační schopností)
SENZORICKÁ STIMULACE	Poskytne dobrý pocit	Kdykoli, je-li student sám nebo ve skupině. Pokud v prostředí chybí dostatek posílení, student nemá v repertoáru dostatek dovedností . Může být zpuštěno změnou v prostředí.

TOPOGRAFIE vs. FUNKCE

CHOVÁNÍ - STEJNÉ	FUNKCE - RŮZNÁ
Tomík začne křičet , když si má v šatně obout přezůvky.	Paní učitelka nechá Tomíka jít do třídy bez přezůvek.
Tomík si v obchodě vezme pytlík bonbonů a začne křičet , že je chce koupit.	Rodič Tomíkovi bonbony koupí.

CHOVÁNÍ - RŮZNÉ	FUNKCE - STEJNÁ
Tomík o přestávce uhodí spolužáka, který sedí na jeho oblíbené houpačce.	Spolužák Tomíka pustí sednout.
Tomík začne plakat , když máma před spaním odchází z pokoje.	Máma zůstane spát s Honzíkem v jeho pokoji.

Otázky

Žák po svém spolužákovi hodí penál. Spolužák po něm na oplátku hodí gumu. V průběhu dalšího týdne u žáka vzroste frekvence házení školních pomůcek po spolužácích. Jaká je hypotetická funkce chování (házení školních pomůcek po spolužácích)?

- a) Pozornost
- b) Únik/oddálení
- c) Přístup k posílení
- d) Senzorická stimulace

Dítě si často vytrhává vlasek po vlásku, když je samo v pokoji. O jakou funkci chování se pravděpodobně jedná?

- a) Pozornost
- b) Únik/oddálení
- c) Přístup k posílení
- d) Senzorická stimulace

3 základní komponenty redukce problémového chování

- **Eliminaci motivace (MO)**, která předchází problémovému chování (manipulace s antecedentem)
- **Ukončení posilování problémového chování**
(PCH dát na vyhasnutí)
- **Nahrazení problémového chování alternativním chováním**

Vidoe PCH Dr. Carbone:

<https://www.youtube.com/watch?v=XjwbZiBNceM&list=PLDYVelgqImOx0hnEdOaEjZt3uJ5SyR-F6&index=1>

https://www.youtube.com/watch?v=BDwdXI7_Ca0&index=2&list=PLDYVelgqImOx0hnEdOaEjZt3uJ5SyR-F6

INTERVENCE ZALOŽENÁ NA MANIPULACI S ANTECEDENTEM

Manipulace s antecedentem → preventivní opatření

Manipulace událostí v prostředí, které **PŘEDCHÁZÍ** cílenému chování:

- ✓ minimalizuje problémové chování
 - ✓ poskytuje možnost učít prosociální chování (náhrada za PCH)
1. Podnětné prostředí
 2. Párování
 3. Instruktažní kontrola (učení spolupráce pomocí pozitivního posílení)
 4. Nácvik mandů
 5. Využití efektivních metod učení

Antecedentní intervece

- Snižuje hodnotu posílení, které udržuje problémové chování.

Příklad:

- Poskytnutí volnočasových aktivit sníží frekvenci sebepoškozování, které je udržováno automatickým posílením.
- Zajištění stimulu, který má funkci posílení – otec se synem si před sezením společně hrají, to zvýší pravděpodobnost spolupráci syna s otcem během sezení.
- Snížení hluku v místnosti sníží stereotypní chování zakrývání si uší rukama.

Další příklady:

Četnější interakce s dítětem nezávisle na jeho chování (NCR)

Využití „zslíbené odměny“

Změna diskriminačního stimulu (SD)

Poskytnutí promptu stimulem

Využití motivační operace (MO) – přesycení nebo deprivace

Změna prostředí (méně hlučné prostředí, jiný druh světla, změna teploty v místnosti, apod.)

Krátké přestávky mezi úkoly

Rozložení úkolu do menších částí

Strategie snížení motivace k úniku při ITT

Před těžším požadavkem začít jednodušším požadavkem

<https://www.youtube.com/watch?v=gtZ6oYYdIJs> (Low-p request sequence)

<https://www.youtube.com/watch?v=MpmNgtcJgu0> (High-p request sequence)

<https://www.youtube.com/watch?v=1tT2M0bCi64> (Low-p/High-p, school)

UKONČENÍ POSILOVÁNÍ PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ

VYHASÍNÁNÍ

- UKONČENÍ posilování dříve posilovaného chování (určité chování již nevede dál k posílení)
- Vede ke SNÍŽENÍ frekvence chování v budoucnu

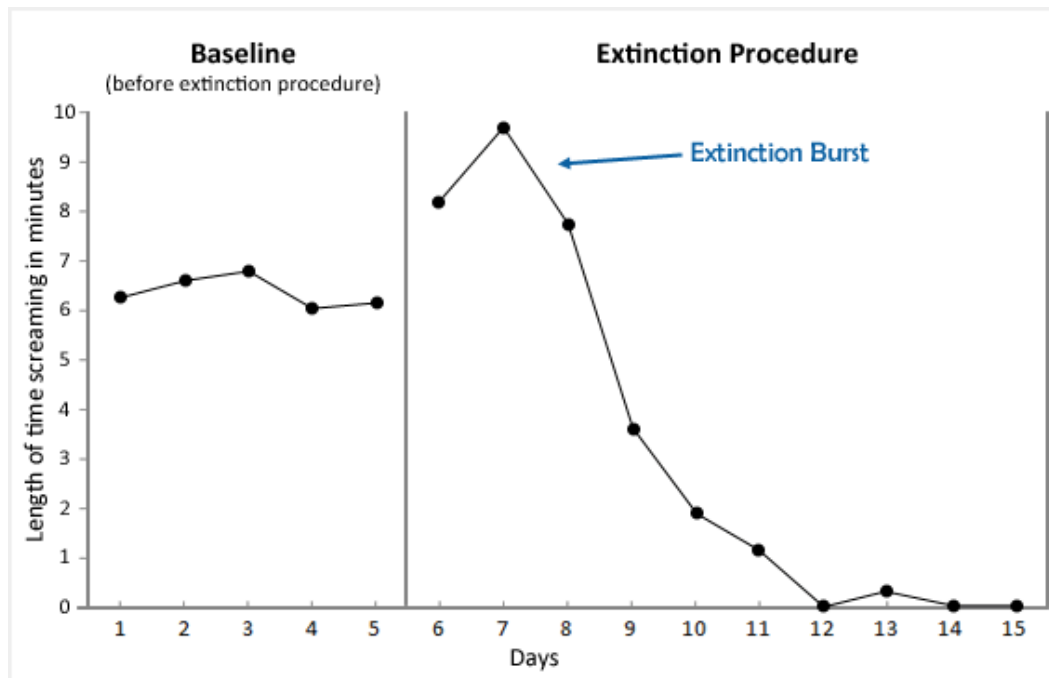

VYHASÍNÁNÍ

- Aby bylo vyhasínání efektivní, musí být posílení zadrženo během všech výskytů nežádoucího chování
- Nejedná se o trest
- Chování je více rezistentní vůči vyhasínání pokud bylo posilováno nepravidelně
- Není vhodné u chování, které se vyskytuje v nízké frekvenci
- **Vyhasínání se MUSÍ používat vždy v kombinaci s posílením jiného žádoucího chování**

Výbuch chování při VYHASÍNÁNÍ

- Při redukci problémového chování můžeme při vyhasínání očekávat 1-2 výbuchy chování (*extinction burs*)!
- Před zlepšením chování se problémové chování většinou zhorší.

Vyhasínání (pozornost): <https://www.youtube.com/watch?v=1lxVt8kQGVM>

Postupy využívající diferenciální posílení

Diferenciální posílení tvoří 2 komponenty:

1. POSILOVÁNÍ

- Posilování jiného chování, než je problémové chování
- Posilování nižší frekvence problémového chování

2. VYHASÍNÁNÍ

- Zadržetí posílení, po výskytu problémového chování

POSILUJEME ŽÁDOUCÍ CHOVÁNÍ A NEŽÁDOUCÍ CHOVÁNÍ
NECHÁME VYHASNOUT

Druhy diferenciálního posílení

DRH <i>Differential reinforcement of high rates of responding</i>	Diferencované posilování vysoké četnosti chování
DRL <i>Differential reinforcement of low rates of responding</i>	Diferencované posilování nízké četnosti chování
DRO <i>Differential reinforcement of other behavior</i>	Diferencované posilování jiného chování
DRA <i>Differential reinforcement of alternative behavior</i>	Diferencované posilování alternativního chování
DRI <i>Differential reinforcement of incompatible behavior</i>	Diferencované posilování neslučitelného chování

Diferencované posilování vysoké četnosti chování (DRH)

- ZVYŠUJE žádoucí chování, které osoba vykonává nepravidelně nebo v nízké frekvenci
 - Rozvrh posílení, který doručí posílení po předem stanovené frekvenci chování
1. Posílení je doručeno po CELÉ PERIODĚ, ve které se cílené chování vyskytlo v předem stanovené nebo vyšší frekvenci. Při nižší frekvenci chování je posílení zadrženo.
 2. Posílení je doručeno po určitém INTERVALU, ve které se cílené chování vyskytlo v předem stanovené nebo vyšší frekvenci. Při nižší frekvenci chování je posílení zadrženo.

Příklad: zvýšení četnosti cvičení, prodloužení délky samostudia, zvýšení aktivity při výuce (odpovídání na otázky učitele), apod.

Diferencované posilování nízké četnosti chování (DRL)

- SNIŽUJE nežádoucí chování, které osoba vykonává příliš často
- Chování je zachováno v repertoáru, jen s nižší četností
- Rozvrh posílení, který poskytne posílení jen pokud se chování vyskytne až po předem stanovené době
- IRT (mezireakční čas) určuje dobu mezi výskytem dvou epizod chování
- IRT se postupně prodlužuje

Příklad:

Dítě jí příliš rychle. Posílení doručíme až když bude mezi jednotlivými sousty 10 sekund prodleva.

Student se hlásí příliš často. Učitel studenta vyvolá, až poté co se student nepřihlásí po předem stanovenou dobu (10 min.).

Diferencované posilování jiného chování (DRO)

- Metoda při které je posílení závislé na ABSENCI nežádoucího chování (DRO → nula epizod)
- Posílení je doručeno pokud se během určité doby nebo v určitém momentu nežádoucí chování nevyskytlo
- DRO se kombinuje s dalšími rozvrhy posílení

Nevýhody:

- neučí jiné žádoucí chování
- během intervalu se může vyskytnout jiné nežádoucí chování, které je nechtěně posíleno

Příklad:

U žáka se vyskytuje sebepoškozující chování ve formě bouchání se pěstí do čela. Žák získá posílení pokud uběhne předem stanovená perioda bez nežádoucího chování. Pokud se během této doby nežádoucí chování vyskytne, žák posílení nedostane a opět se odpočítává nová perioda.

Diferencované posilování alternativního chování (DRA)

- Rozvrh posílení, při kterém je posílení doručeno po alternativním chování
- FUNKCE alternativního chování a problémového chování musí být STEJNÁ → **jiné chování, ale stejný výsledek**
- Oslabuje nežádoucí chování a zároveň posiluje žádoucí chování
- Poměrně častá metoda diferencovaného posilování

Příklad:

Žák při vyučování často vykřikuje odpovědi na otázky učitele. Učitel žáka vyvolá (věnuje mu pozornost) jen tehdy, pokud se žák přihlásí a nevykřikuje.

Diferencované posilování neslučitelného chování (DRI)

- Proces při kterém je posilováno chování, které je NESLUČITELNÉ (inkompatibilní) s nežádoucím chováním
- Nežádoucí chování je dáno na vyhasnutí a žádoucí (alternativní chování) je posíleno
- DRI patří mezi DRA

Příklad:

Student se nemůže dloubat v nose, pokud má složené ruce.
Student, který na koberci sedí v tureckém sedu nemůže kopat ostatní děti.

Otázky

V domově sociálních služeb žije senior, který si neustále na všechno stěžuje. Pečovatelka chce snížit toto chování a proto vždy, když se s tímto seniorem setká, požádá ho, aby jí zazpíval písničku nebo jí povyprávěl nějaký hezký příběh. Poté pečovatelka muže pochválí a uvaří mu jeho oblíbenou kávu. Jaký druh diferencovaného posílení pečovatelka používá?

- a) DRA
- b) DRO
- c) DRI
- d) DRH
- e) DRL

ABC data

ABC FORMULÁŘ - nerativní

Jméno studenta: _____

Datum/ čas	PROSTŘEDÍ (kde, kdo byl přítomný)	ANTECEDENT (PŘÍČINA) (co následovalo těsně před problémovým chováním)	CHOVÁNÍ (Popis chování, co dítě dělalo)	DŮSLEDEK (Co následovalo těsně po chování)	Doba trvání

ABC data

Date:	Antecedent	Behavior	Consequence
Lesson:	☐ Interruption/Transition ☐ Told "NO"/denied access ☐ Academic task demand	☐ Calling out ☐ Verbal refusal ☐ Non-compliance	☐ Ignored problem behaviour ☐ Count and request procedure ☐ Block access to reinforcement
Start time:	☐ Demand during activity	☐ Aggression	☐ Deny access to reinforcer and physically/verbally guide to comply with demand
End time:	☐ MO strong but asks inappropriately ☐ Out of blue (no demand/not told NO) ☐ Other:	☐ Late arrival/min. __ ☐ Vocalization - Describe:	☐ Escape Extinction ☐ Response cost
Duration:	Where was student?	☐ Others - Describe:	☐ Other:
Frequency: (episodes/time)	What was student doing before behaviour? Who was involved (peer/adult)?	☐ Other:	

Implementace krizových postupů dle protokolu

- Protokoly pro případ krizové situace (sebepoškozování, agresivního chování, apod.) by měly být součástí behaviorálního plánu
- Aplikace protokolu by měla být součástí tréninku se supervizorem (např. formou rolové hry)
- RBT by měl být kompetentní k aplikaci krizových postupů

Zdroje

- CIPANI, E., SCHOCK, K. *Functional Behavioral Assessment, Diagnosis, and Treatment*. New York: Springer Publishing Company, 2011. ISBN: 978-0-8261-0604-9.
- COOPER, John O., Timothy E. HERON a William L. HEWARD. *Applied Behavior Analysis*. 3rd Edition, Global edition. United Kingdom: Pearson Education Limited, 2020, 839 s. ISBN 978-0-134-75255-6.
- CARBONE, V. J. *Teaching Verbal Behavior to Children with Autism and Related Disabilities*. Workshop Manual, 2016.